

Een grillige carrière in woelige tijden: de loopbaan van Jacobus Blauw (1759-1829)

Tanja Wassenberg

4

Tidings 2016

Op 28 december 1776 vinden we op een votschip de zeventienjarige uit Gouda afkomstige Jacobus Blauw. Een jongeman van goede afkomst die, met een aanstelling als advocaat op zak, was ingescheept voor de lange reis naar Batavia. Met dit grote avontuur begon de carrière van Jacobus Blauw: van piepjonge advocaat in Batavia naar hoge diplomatieke en politieke functies in Nederland, Italië en Frankrijk. Hij stond in deze scharnierperiode zeker niet aan de zijlijn toe te kijken; Jacobus Blauw was zowel een belangrijke getuige als een medespeler, soms in een belangrijke rol, soms in een bijrol, maar altijd betrokken bij de maatschappelijke en politieke veranderingen die zich in dit tijdvak afspeelden.

Een belangrijke nalatenschap

Blauw is geen onbekende in de geschiedschrijving en er is hem al van alles toegedicht door tijdgenoten en latere historici. Meestal verguisd om zijn opvliegend karakter, maar geroemd om zijn belezenheid en intelligentie. Dit artikel gaat niet in op wat anderen over hem hebben geschreven; de nadruk ligt op het begin van zijn carrière en zijn werkzaamheden in en voor Gouda. Jacobus Blauw

Portret van J. Blauw op bord, naar een schilderij van Jacques-Louis David 1795 (Londen-National Gallery Shop)

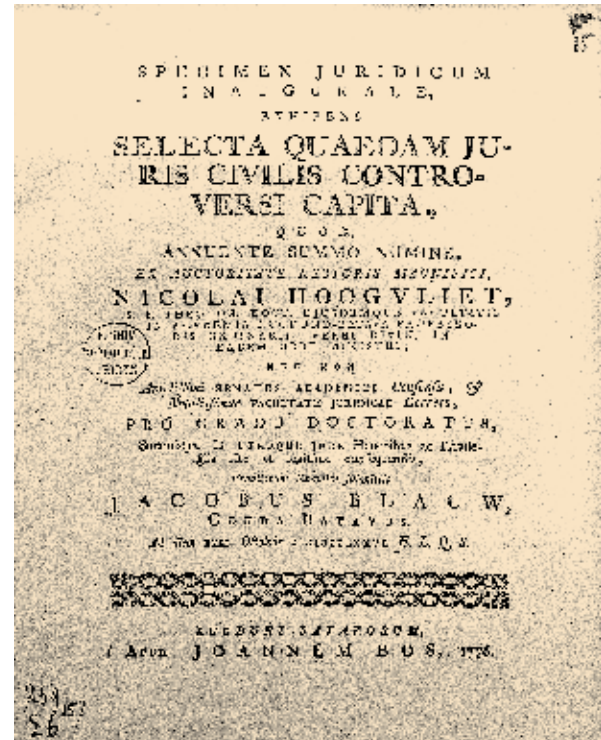
verdient het ook om eindelijk in het voetlicht geplaatst te worden. Door zijn nalatenschap kan het nog relatief onontgonnen onderzoeksgebied van het Patriotse gedachtengoed en de transnationale ideeënvorming in de Franse Tijd beter in beeld gebracht kan worden. Blauw heeft daaraan meegeholpen door het een en ander aan correspondentie na te laten; brieven aan zijn vrienden (onder wie Johan Valckenaer en Samuel Iperusz. Wiselius), correspondentie die hij voerde als buitenlands gezant en de ongeveer vijftienhonderd brieven die hij

vanuit Parijs schreef aan mr. J. Enschedé voor de *Opregte Haarlemsche Courant*. In de brieven gaf hij zijn mening over de samenleving, de verwachtingen die hij koesterde en de ambities die hij nastreefde. Daarmee zijn ze van onschatbare waarde als bron voor de ideeëngeschiedenis van deze periode.

Een kortstondige carrière in Indië

Jacobus groeide samen met zijn vijf zusjes op in Gouda, waar hun vader Pieter Blauw (1723-1777) als predikant aan de Sint-Janskerk verbonden was. Hun moeder Johanna Veeris (1722-1769) hield het huishouden draaiende en was regentes van het Heilige Geestweeshuis.¹ Jacobus bezocht de Latijnse school in Gouda, maar maakte het laatste jaar af in Delft.² Na het behalen van zijn diploma vertrok hij naar Leiden om rechten te studeren. Als zeventienjarige studeerde hij af bij professor D.G. van de Keessel, met de dissertatie *Selecta quaedam juris civilis controversi capita*.³ Twee maanden later zette hij zijn eerste carrièrestappen.

Jacobus Blauw behoorde tot het Hollandse patriciaat, met familieleden in de advocatuur, medische wetenschap, kunst, cultuur en het kerkelijk gezag. Als meester in de rechten had hij goede vooruitzichten en met het brede netwerk van zijn vader leek zijn carrière belijst. Toch maakte Jacobus in 1776 de keuze om Gouda te verlaten voor een gevaarlijke bootreis naar Batavia.⁴ Binnen het justitieel apparaat op Java waren toen voldoende carrièremogelijkheden om als advocaat aan de

Proefschrift J. Blauw 1776 (Universiteit Leiden)

1. SAMH, inv.nr. 076.627.

2. SAMH, inv.nr. 183.15. Archief Delft, archiefnr. 124, inv.nr. 67. In-schrijving Jacobus Blauw d.d. 31-08-1774, inschrijfnr. 205.

3. Universiteit Leiden, index candidatorum, inv.nr. ASF 403. Dissertatie: inv.nr. 239E6:15, 31-10-1776.

4. M.R. Perrin-Chevrier, 'Le fond de l'affaire Blaauw' in *Annales historiques de la Révolution française*, nr. 262 (1985), p. 510-526.

5. Nationaal Archief (hierna: NA), 1.10.01.01, inv.nr. 2043, p. 99.

6. NA, 1.11.01.01, inv.nr. 2043, p. 99.

7. NA, 1.10.01.01, inv.nr. 2043, p. 100.

8. NA, 1.04.02, inv.nr. 6639, vrijboek folio 15; inschrijving december 1778, folio 16; inschrijving december 1779.

kost te komen. Gouverneur-generaal G.W. van Imhoff (1705-1750) had flink uitgehaald over de kwaliteit, de kennis en de ervaring van de meeste mensen.⁵ Hij vond ze absoluut onbekwaam om als advocaat op te treden.⁶ Hij stelde daarom voor om jaarlijks een aantal advocaten uit Nederland te halen en hen ruim te belonen met een maandelijks vergoeding van 60 gulden.⁷

Jacobus zag dan ook voldoende perspectieven om zich als advocaat te vestigen en hij vroeg in december 1778 vrijburgerschap aan. Vrijburgerschap wil zeggen dat men uit dienst van de VOC trad om zich als zelfstandig ondernemer te vestigen. Vaak gebeurde dat pas na tientallen jaren. Jacobus was er snel bij, want hij had nog een reden om in de kolonies te blijven en dat was de in Batavia geboren Henrica van der Polder (1763-1847).⁸ In 1779 trouwden ze, maar het uitbreken van de Vierde Engelse

Oorlog (1780-1784) gooide roet in het eten. Jacobus wist met zijn vrouw en haar familie nog net met het laatste konvooi VOC-schepen naar Europa terug te zeilen.⁹ Het VOC-konvooi waarop Jacobus met zijn familie meevoer, moest uitwijken naar Cádiz waar de schepen op 8 juni 1781 aanmeerden.¹⁰ Op enig moment, waarschijnlijk eind november 1781, wist het gezelschap per koets en schuit Gouda te bereiken.

Gouda als oefenterrein

Spoedig na zijn terugkeer kocht Jacobus het pand Westhaven 62. Zo trad Blauw toe tot de gegoede burgerij van Gouda: als meester in de rechten, met een vader als predikant, en met een huis aan een van de betere grachten van de stad. Daar kwam nog bij dat hij 'goed' getrouwd was, wat zijn financiële positie nog versterkte.¹¹

Jacobus beschikte nu over een solide basis om aan zijn carrière te werken en zijn sluimerende liberale en patriottische gedachten in acties om te zetten.

Jacobus werd in 1783 benoemd tot kerkmeester van de Sint-Janskerk.¹² Voor families die nog niet tot de politieke elite waren doorgedrongen bood het kerkmeesterschap een alternatieve machtspositie. De onbezoldigde functie van kerkmeester was geen kerkelijke maar een overheidsfunctie en daardoor ook een goede opstap naar een zetel in het stadsbestuur. Het dagelijks omgaan met macht en autoriteit op lokaal niveau was voor Jacobus dan ook een perfect oefenterrein voor zijn latere rol in de nationale en internationale politiek.¹³ Op 14 april 1783 was Jacobus Blauw aanwezig in de kerkvoogdenkamer van de Sint-Janskerk om daar officieel benoemd te worden als kerkmeester.¹⁴ De installatie gebeurde onder de beloften van 'onderlinge harmonie en vriendschap'.¹⁵ Om die harmonie en vriendschap tussen de kerkmeesters in stand te houden, werd na de tweewekelijkse vergadering gezamenlijk 'de pot verteerd' met een lunch in *De Doelen* aan de Tiendeweg.¹⁶

Met welke taken de kerkmeesters zich bezig moesten houden was in de resolutie van 1776 duidelijk omschreven.¹⁷ De kerkmeesters vormden in feite het algemeen bestuur, verantwoordelijk voor financiën, facilitaire za-

Westhaven 62 (foto: Nico J.Boerboom)

ken en het ordelijk gebruik van de kerk. In 1784 kreeg Jacobus samen met Jan Couperus de opdracht om een algemene onderhoudsinspectie van de Sint-Jan uit te voeren.¹⁸

De kerkinspectie was de laatste grote klus van Blauw, want op 17 januari 1785 werd zijn terugtreden aangekondigd.¹⁹ Het is aannemelijk dat Jacobus te veel in beslag werd genomen door zijn werkzaamheden bij de schutterij en zijn deelname aan de provinciale vergaderingen

van vrijkorpsen in Leiden, Leidschendam en Amsterdam. Toch kwam hij in 1786 weer terug in het kerkbestuur, al was dat slechts van korte duur. Bovendien volgde hij in dat jaar de overleden heer P.L. Schippers op als lid van het stadsbestuur.²⁰

9. Nederlands Indisch plakkaatboek (NIP), dl. 10, 11-09-1781, p. 535-536.

10. Huygens instituut; reizen 8063.2, 8069.2, 8067.3, 8070.4, 8066.6, 8064.1

11. SAMH, toegangsnr. AC59, inv.nr. 140, 010V en GDA-NT 1813, gaander 40e/80e penning Gouda 1782 p. 010v. Aankoop woonhuis voor 2.722 gulden.

12. SAMH, AC 01, OAG, inv.nr. 448-449. *Lijsten van de heeren van de regeringe der stad Gouda sedert 1600, gedrukt in 1705 en aangevuld tot 1792 resp. 1805*. 2 banden. Hij was kerkmeester in 1783-1784, 1786-1787.

13. SAMH 0001.5038, 'calandier van de ordinaris besoignes daer op de heeren burgermeesteren der stad Goude jaerlijcks te letten hebben', 1750. *Registen ampten, officien en bedieningen waarbij vaste tractementen en emolumenten werden aangetoont, zooals dezelve zijn opgegeven; waarop die voor zijn gereguleerd en welke recognitie daarvan aan de stad moet worden betaald*. Ook hier komt 'kerkmeester' niet op voor. De rentmeester van de kerk ontving een vaste vergoeding van 280 gulden per jaar. SAMH, AC 01, OAG, inv.nr. 448-449.

14. SAMH, H.A. van Dolder, 'De kerkmeesters in 1776: wie waren zij en wat deden zij?', in [idem] *Kerkblad voor hervormd Gouda*, jaargang 2, no. 15, 22-07-1983.

15. SAMH, 0566.7, p. 53-54.

16. SAMH, archiefnr. 0566.46, *Memorie van resolutien aangaande de Sint Jans kerk binnen Gouda en van principaalste zaaken, bij heeren kerkmeesteren in deze en administratie en opzigt over de gemelde kerk, van tijd tot tijd, gade te slaan en te observeren*. Gouda 1776, 3 en H.A. van Dolder, 1983.

17. SAMH, 0566.46.

18. SAMH, 0566.7, 89.

19. SAMH, 0566.7, 94-95. Hij was afwezig op 19 januari, 15 maart 1784 en 14 januari 1785.

20. SAMH, 0566.7, 140. Vanaf januari 1786 is hij aanwezig bij de vergaderingen ter vervanging van De Lange van Wijngaarden. SAMH, 0001.5038, 'calandier van de ordinaris besoignes daer op de heeren burgermeesteren der stad Goude jaerlijcks te letten hebben', 1750. *Lijst geformeert bij haar Ed.Gr. Mog. Commissarissen omme daaruijt een quohier zoo voor 't amptgeld, als den twee honderdste penning te kunnen worden gearresteerd, bestaande in seeven colommen hieronder gespecificieerd in de 18e julij 1752*. Hieruit blijkt dat de achtentwintig raadsleden ieder 1000 gulden ontvangen en vrijgesteld zijn van de 20ste penning.

AFBEELDING VAN EEN KEES, WEEGLUIS, AVIJOENVREETER, AMOKSPOEGER. OF HEEDENDAAGSCHE PATRIOT.

Spotprent op een patriot (met onderschrift in dichtvorm) 1784 (SAMH)

Voorvechter van democratie

Jacobus kwam direct in aanraking met de benoeming van burgers in bepaalde ambten en dat zal voor de jonge patriot koren op zijn molen zijn geweest. De patriottenbeweging was goed beschouwd verdeeld in twee stromingen. Enerzijds waren er de geestverwanten van Johan de Witt, voornamelijk onder de oude regenten-aristocratie die de stadhouder al jarenlang vijandig gezind was. Daarnaast was er een groep van democratische en meestal ontwikkelde en welgestelde burgers. Zij hadden geen aandeel in de regering, stonden open voor nieuwe denkbeelden en hadden volksinvloed voor ogen. Blauw

C. van Waard, Zaal met 35 schutters in verschillende monteringen (Amsterdam-Rijksmuseum)

ontpopte zich tot een openlijke voorvechter van democratie en volksinvloed en werd een fanatiek tegenstander van wat hij ‘baantjesjagers’ noemde. Ook was hij in zijn jeugdige onbezonnenheid niet bang om in de vergaderingen zijn mede stadsbestuurders openlijk te verwijten dat ze te veel uit eigenbelang handelden.

“hetgeen eenige regenten in deze zaak konde hebben maar alleen zig te moete bepaalen tot deeze zeer eenvoudige vraag of het beter voor de algemeene belangen der ingezetene zijn zoude dat hunne regenten door menigvuldige ampten verrijkt wierden dan wel dat zij geen andere posten bekleeden als welke zij behoorlijk konde waarneemen? [...] de eenigen waar-

*borg vond die het vertrouwen der ingezetenen konde verzekeren namenlijk dat hunne algemeene belangen boven de bijzondere belangen der regenten verkoozen werden.”*²¹

Grillige patriotse carrièreladder

In 1786 zette Jacobus Blauw nog een stap omhoog op de maatschappelijke ladder toen hij werd benoemd tot gecommitteerde adjunct van de ‘dagvaart’. Op deze vergaderingen van de provincies en de Staten-Generaal kwamen de deelnemers bijeen na een schriftelijke uitnodiging, die dagvaarding werd genoemd. Alsof Jacobus

het nog niet druk genoeg had, werd hij in 1786 benoemd als kapitein van de schutterij van de Westhaven, een jaar later gevolgd door een benoeming als kolonel van de gehele schutterij.²² Toen Jacobus toetrad als kapitein, stond de schutterij op de drempel van ingrijpende veranderingen. De schutterij was geheel verouderd. Jacobus en de andere officieren werkten aan een nieuw reglement dat passend zou moeten zijn aan de nieuwe inzichten op het punt van de burgerbewapening. In het hele land schoten vrijkorpsen ofwel burgers die zich geroepen voelden om de eigen stad te verdedigen, als paddenstoelen uit de grond. Gouda bleef daarbij niet achter, maar het animo om soldaatje te spelen was hier niet groot.

De loopbaan van Blauw zat in de lift, maar de aanhouding van prinses Wilhelmina op 28 juni 1787 veroorzaakte een carrièrebreek. In Gouda braken woelige tijden aan. De spanningen tussen de patriotten en de orangisten liepen op, met als hoogtepunt de grote onlusten en plunderingen in de nacht van 17 op 18 september 1787, waarbij meer dan tweehonderd panden werden geplunderd en vernield. Op dat moment was Blauw echter al vertrokken. Zijn vlucht als kolonel van het vrijkorps werd

hem niet in dank afgenomen. Met die smet ging hij voor altijd de geschiedenisboeken in. Met de inval van de Pruisen, die de macht van de stadhouder kwamen herstellen, werd Blauw uit de stadsraad en de schutterij gezet. Hij bracht enkele maanden in ballingschap door totdat hij in 1788 als ambteloos burger terug kon keren en zich in Leiden vestigde.

Gezant van de revolutie

In november 1793 trad Jacobus toe tot het Nationaal Revolutionair Comité in 's-Hertogenbosch.²³ Het comité beschouwde zichzelf als de kern van een voorlopige revolutionaire regering, mede omdat het steuntoezegging van de Fransen had gekregen.²⁴ In de complexe situatie waarin stadhouder Willem V te maken had met opstandige Bataven in eigen land, met strijdlustige Fransen en terugtrekkende Engelsen op het buitenlandse toneel, gevoegd bij de miserabele toestand van de staatsfinanciën, kon hij niets anders doen dan met de Fransen om tafel gaan zitten.²⁵ Als de Fransen met Willem V in zee gingen, zou het Bossche comité haar kansen om een regering te vormen kwijtraken.²⁶ Om elk misverstand over de wil van het comité uit de weg te ruimen, werd Blauw samen met Irhoven van Dam naar het Franse bestuur gestuurd om de zaak van de Nederlandse revolutionairen te bepleiten.²⁷ Zij moesten het Franse bestuur duidelijk maken dat de prinsgezinde afgevaardigden geen recht hadden om namens het Nederlandse volk te onderhandelen.²⁸ De onderhandelingen verliepen moeizaam en het al weinig bevredigende gesprek werd voortijdig afgebroken.²⁹

Vervolgens werd Blauw in 1795 samen met Casper Meyer als gezant van het Bataafse Comité Révolutionair wederom naar Parijs gezonden. Blauw leefde in de verwachting daar van grote betekenis te kunnen zijn. Daarom verkoos hij een gezantschapspost boven een zetel in de eerste Nationale Vergadering. Helaas een verkeerde keuze, want de Franse regering beschouwde de Hollanders als een soort inferieure agenten.³⁰ Blauw had echter de houding aangenomen van een representant van een grote mogendheid. Zijn relatie met de Franse minister

21. SAMH, inv.nr. 0001-034, vroedschap, 08-01-1787

22. S. Schama, *Patriotten en bevrijders*; schutterijen (oorspronkelijke stadswachten) die in de jaren tachtig werden samengevoegd met de meer militante burgercompagnieën tot vrijkorpsen, p. 114-117.

23. O. Schutte, *Repertorium der Nederlandse vertegenwoordigers residentie in het buitenland, 1584-1810* (Den Haag 1976), p. 36-37.

24. J. Rosendaal, *Bataven! Nederlandse vluchtelingen in Frankrijk 1787-1795* (Nijmegen 2003), p. 449.

25. S. Schama, *Patriotten en bevrijders*, p. 226-227.

26. S. Schama, *Patriotten en bevrijders*, p. 228-229.

27. O. Schutte, *Nederlandse vertegenwoordigers residentie in het buitenland*, 36. Zie tevens: J. de Jong, *Naamlijst van Boeken*; Boekzaal der geleerde wereld, 1815. Deel I, blz. 510. Willem van Irhoven van Dam (1760 - 802 was advocaat en de auteur van *Brieven van Candidus*.

28. J. Rosendaal, *Bataven!*, p. 449-450.

29. S. Schama, *Patriotten en bevrijders*, p. 197.

30. O. Schutte, *Nederlandse vertegenwoordigers residentie in het buitenland*. Vermelding dat Blauw was benoemd. Casper Meyer was consul te Bordeaux en van 1795-1798, Bataafs gezant te Parijs. Minister plenipotentiaris betekent zoveel als zaakgelastigde van de regering, p. 37.

van Buitenlandse Zaken werd zelfs zo vijandig dat Parijs om zijn overplaatsing vroeg.³¹

Vanaf 1796 tot 1797 was hij achtereenvolgens diplomatiek gezant te Venetië, Genua en Sardinië.³² Ondanks een rijkelijke vergoeding van 12.000 gulden per jaar en een jaarlijkse onkostenvergoeding van 3000 gulden beviel het Blauw helemaal niet in Italië.³³ Hij had juist zijn ontslag aangevraagd toen hij uit Gouda het aanbod kreeg om zitting te nemen in de Tweede Nationale Vergadering.³⁴ Een positie die hij na lang wikken en wegen accepteerde. De Bataafse regering stuurde Meyer en Blauw daarna opnieuw als gezanten naar Parijs om met de Franse regering te onderhandelen. Daar raakten de

twee verwickeld in een complex politiek spel met het gevolg dat Meyer oneervol werd ontslagen. Blauw werd weggepromoveerd en kreeg een diplomatieke post in Wenen aangeboden. Door de politieke woelingen werd zijn benoeming nooit bekrachtigd door het Weense hof. Blauw keerde Wenen gedesilluseerd de rug toe om zich voorgoed in Parijs te vestigen.

Slechte tijden

Henrica en Jacobus leefden al jaren niet meer samen en in 1799 besloten ze een einde aan hun huwelijk te maken. Het huis in Gouda werd verkocht en Henrica ver-

J.J.R. De Wetstein Pfister, De aanhouding van Prinses Wilhelmina aan de Goejanvervellesluis (Nederlandsche schoolplaten van J.B. Wolters 1927)

trok naar Lille om daar een nieuw leven op te bouwen. In Parijs hertrouwde Jacobus met de jonge actrice Angeline Fontana (1775-1836).³⁵ Het was waarschijnlijk het laatste geluk dat Jacobus ten deel viel. Hij verloor zijn gehele vermogen van 75.000 gulden en werd gedwongen om genoegen te nemen met een laagbetaalde en minder glorierijke baan bij het Corps Législatif. Ook al deed de oud-patriot een zwaar beroep op zijn netwerk, een betere baan zat er niet meer in.³⁶ Geheel aan de grond besloot het echtpaar dat Angeline naar Engeland zou gaan om daar betere tijden af te wachten. Jacobus ging aan de slag als belastinginspecteur met standplaats Dordrecht en later Soisson.³⁷ Toen Napoleon in 1814 werd afgezet vluchtte Blauw vanuit Soisson naar Parijs waar hij introk bij zijn dochter. Vanaf 1818 werden de vooruitzichten weer beter toen hij een baan als buitenlands verslaggever voor de *Opregte Haarlemsche Courant* wist te bemachtigen. Drie keer per week deed hij schriftelijk verslag van de situatie in Parijs.³⁸

Na een kort ziekbed stierf Blauw op 12 oktober 1829.

G. Kockers, *Zitting Eerste Nationale Vergadering in Den Haag* (Amsterdam-Rijksmuseum)

31. Molhuysen, *Het Nederlandsch Biografisch Woordenboek* deel III, p. 115.

32. Schutte, *Nederlandse vertegenwoordigers residerende in het buitenland*, p. 37.

33. *Goudasche Courant*, 20-8-1796.

34. J.W. Klein, 'Jacobus Blauw. Een Goudse patriot en politicus in de Bataafs Franse tijd', p. 37-45, in: *Schatkamer* 19 (2005).

35. M.R. Perrin-Chevrier, 'Le fond de l'affaire Blaauw' in: *Annales historiques de la Révolution française*, 262, (1985), p. 510-526.

36. Koninklijke Bibliotheek (KB). Correspondentie tussen mr. J. Blauw en mr. J. Valckenaer, Leidse inventarissen; collectie Luzac, inv.nr. 5105203.

37. KB, inv.nr. 5105203, brief van J. Blauw aan G. van Kooten te Amsterdam d.d. 20-11-1811. Waarom Angeline naar Engeland ging is nog onbekend in deze fase van mijn onderzoek.

38. De ca. 1500 brieven van Jacobus Blauw zijn in het bezit van Museum Enschedé. De collectie is in beheer bij het Noord-Hollands Archief te Haarlem.